
Inequality and Instability

PRIKAZ KNJIGE

James K. Galbraith
New York, NY: Oxford University Press, 2012, 324 str.

Nejednakost u raspodjeli bogatstva i dohotka jedna je od najviše ideološki obojenih tema u okviru ekonomskih istraživanja. Naime, jednakost u raspodjeli bogatstva i dohotka može smanjiti poticaje za ulaganjem u fizički i ljudski kapital, te tako dovesti do nepoželjnih gospodarskih posljedica. S druge strane, visoka razina nejednakosti u raspodjeli bogatstva i dohotka može dovesti do društvenih napetosti i političke nestabilnosti (Sala-i-Martin, 2002). Po pristupu nejednakosti, istraživače se može svrstati u dvije skupine – one koji smatraju da ekonomska nejednakost nije nužno nepoželjna pojava u razvoju gospodarstva, i one koji visoku razinu nejednakosti smatraju neprihvatljivom društvenom činjenicom.

Knjiga *Inequality and Instability* djelo je profesora Jamesa K. Galbraitha s Teksaškog sveučilišta u Austinu u SAD-u. Profesor Galbraith predstojnik je katedre za odnose države i poslovnog sektora na Školi za javne poslove Lyndon B. Johnson pri Teksaškom sveučilištu. Knjiga je nastala na temelju istraživanja u okviru projekta UTIP (University of Texas Inequality Project) koji je pokrenut 1996. godine na tom sveučilištu. Kao što i sam naslov knjige sugerira, profesor Galbraith se svrstava u skupinu autora koji nejednakost (ili barem visoku nejednakost) smatraju nepoželjnim društvenim i ekonomskim fenomenom.

U knjizi Galbraith, prije svega, pokušava otvoriti novi pristup u istraživanju ekonomske nejednakosti. Naime, kako i sam autor navodi, nejednakosti se u ekonomskim istraživanjima do sada prilazilo iz dvije perspektive.

Jedna je vezana uz istraživanje blagostanja i siromaštva, te se temelji na anketama o potrošnji kućanstava ili anketama o dohotku kućanstava. Druga perspektiva je ona nastala na Kuznetsovom radu, te se temelji na povezivanju ekonomske nejednakosti i razvoja. Međutim, Galbraith je uvjeren da se ekonomska nejednakost i globalna kretanja koja utječu na njezin porast ne mogu primjereno objasniti kroz ta dva pristupa, i to iz dva razloga: prvi razlog koji navodi jest neadekvatnost podataka za istraživanje nejednakosti tijekom dužeg vremenskog razdoblja, a drugi je teorijski okvir unutar kojeg se istraživanja o nejednakosti kreću. Naime, u obimnoj literaturi o ekonomskoj nejednakosti nisu, smatra Galbraith, primjereno uključeni i obrađeni čimbenici koji imaju bitan utjecaj na kretanje globalne ekonomske nejednakosti, a to su: financijski sektor i kreditni odnosi, te nestabilnost procesa (gospodarskog) rasta.

Analiza se temelji na ekonometrijskom modeliranju nejednakosti, koja je izražena pomoću Theilovog indeksa. Tako izražena nejednakost je u ekonometrijskim modelima korištena kao zavisna varijabla. Objašnjavajuće varijable koje su uključene u pojedine modele ovise o pitanju na koje Galbraith nastoji dati odgovor. Ekonometrijski modeli su ocijenjeni na panel podacima koji su prikupljeni u okviru projekta UTIP. Podaci se zasnivaju na UNIDO (United Nations Industrial Development Organization) bazi podataka za plaće po industrijskim sektorima. Baza podataka UTIP-UNIDO koja je nastala u okviru projekta UTIP sastoji se od podataka o nejednakosti u plaćama industrijskih sektora za 156 država u razdoblju od 1956. do 2003. godine. UTIP-UNIDO baza podataka sadrži 3554 opservacije i dostupna je na mrežnim stranicama projekta UTIP¹.

Knjiga je podijeljena u 13 poglavlja od kojih se prva četiri bave teorijskim i metodološkim prijedorima o ekonomskoj nejednakosti i njezinom mjerenju. Zanimljivo je da Galbraith kao mjeru nejednakosti uzima Theilov indeks umjesto mnogo češće korištenog Ginijevog koeficijenta. Naime, Theilovom indeksu kao mjeri nejednakosti manjka intuitivne interpretacije koja je, primjerice, prisutna u slučaju Ginijevog koeficijenta (Sen, 1997). Međutim, kako u ovoj knjizi autor istražuje promjene nejednakosti između zemalja,

¹ Vidjeti <http://utip.gov.utexas.edu/data.html>.

regija i sektora tijekom vremena, te uspoređuje dvije ili više vrijednosti Theilovog indeksa, ta manjkavost nije od presudnog značaja. Za razliku od Ginijevog koeficijenta, ukupnu nejednakost izraženu Theilovim indeksom moguće je rastaviti na nejednakost unutar skupina i nejednakost između skupina što je i najveća prednost Theilovog indeksa. Nadalje, u prva dva poglavlja autor upozorava na potrebu za novim bazama podataka kojima bi se mjerila nejednakost na globalnoj razini ističući nedostatke najčešće korištenih baza podataka kao što su Deininger i Squire (DS) baza podataka Svjetske banke² ili njezina poboljšana i dopunjena verzija – baza podataka WIDER³.

U trećem poglavlju Galbraith donosi i teorijske novine u obliku proširene Kuznetsove krivulje. Proširena Kuznetsova krivulja izgleda kao horizontalno polegnuto obrnuto slovo S, umjesto obrnutog slova U. Naime, izvorna veza između nejednakosti raspodjele dohotka i gospodarskog rasta kako ju je postavio Kuznets, govori da isprva ekonomska nejednakost raste usporedo s gospodarskim rastom. Nakon što se dosegne određena razina prosječnog dohotka, nejednakost počinje opadati, te se grafički prikazuje kao obrnuto slovo U. Na osnovi analize novih podataka, Galbraith zaključuje da je Kuznets ispravno predstavio vezu između nejednakosti i gospodarskog rasta, odnosno „da je promjena u nejednakosti (plaća) uvelike određena međusektorskim tranzicijama u gospodarskoj aktivnosti“ (str. 48). Međutim, kako proces globalizacije napreduje, te postaje sve više nezavisan od nacionalnih ekonomskih politika, tako se i nejednakost u svijetu povećava, pa i u najbogatijim državama. Međusektorska tranzicija više se ne odvija unutar nacionalne države, već djeluje na globalnom planu, što rezultira novim pozitivnim nagibom na Kuznetsovoj krivulji (stoga je i prikazana kao obrnuto polegnuto slovo S). Na taj način Galbraith objašnjava povećanje nejednakosti u najbogatijim državama svijeta poput SAD-a ili Japana.

U četvrtom poglavlju Galbraith razvija metodu za procjenu nejednakosti bruto dohotka kućanstva (EHII – Estimated Household Income Inequality)

² Vidjeti <http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/0,,contentMDK:20699070čpagePK:64214825čpiPK:64214943čtheSitePK:469382,00.html>.

³ Vidjeti http://www.wider.unu.edu/research/Database/en_GB/wiid/.

koja se temelji na regresijskoj vezi između mjere nejednakosti iz Deininger i Squire baze podataka i nejednakosti u plaćama iz UTIP-UNIDO baze podataka. Na taj način Galbraith želi pokazati da je izračun nejednakosti na temelju plaća u industrijskim sektorima usklađen s izračunima nejednakosti koji se temelje na podacima iz anketa, ali i da donosi bitna poboljšanja. Naime, u DS bazi podataka Svjetske banke, zbog naizmjeničnog korištenja različitih izvora podataka, u pojedinim se slučajevima iskazuje izrazito veliki porast nejednakosti u kratkom razdoblju. Također, razvijena metoda omogućuje Galbraithu da pokaže da je nejednakost u dohotku kućanstava mnogo ravnomjernije raspodijeljena u prostoru negoli to sugerira Deininger i Squire baza podataka. Naposljetku, Galbraith ističe da izračuni nejednakosti na temelju EHII metode nedvojbeno ukazuju na porast svjetske nejednakosti u razdoblju globalizacije.

U petom poglavlju Galbraith nastoji pružiti odgovor na temeljno pitanje: utječe li političko uređenje države na razinu ekonomske nejednakosti? Galbraith je države s obzirom na političko uređenje podijelio na slijedeće tipove: socijaldemokracije, nove demokracije, pseudodemokracije, komunističke države, islamske države, diktature, države u građanskom ratu i europske kolonije⁴. Na osnovi ekonometrijske analize, Galbraith je ustanovio da politički sistemi, poput komunizma ili islamskih političkih režima, koji se zasnivaju na egalitarnim ideologijama, i u stvarnosti iskazuju nižu razinu ekonomske nejednakosti. Države s demokratskim političkim okvirom, koje su ujedno i socijalne države (socijaldemokracije), također su politička uređenja povezana s manjim stupnjem ekonomske nejednakosti. To se ne odnosi na države koje su demokracije po političkom uređenju, ali ujedno nisu i socijalne države, kao ni na nove demokracije. Rezultati analize odnosa političkih režima i ekonomske nejednakosti nisu donijeli ništa neočekivano, te je možda od najveće važnosti u ovom poglavlju uvid da je smanjenje razine ekonomske nejednakosti izrazito dugotrajan proces.

⁴ U skupini socijaldemokracije nalaze se države koje tijekom čitavog razdoblja od 1960. do 2005. godine održavaju slobodne, višestranačke izbore. U skupini novih demokracija nalaze se države koje su usvojile slobodne višestranačke izbore u nekom razdoblju nakon 1963. godine. U skupinu pseudodemokracije nalaze se države koje imaju slobodne izbore, ali nemaju višestranačje. Ostale tipove političkih režima nema potrebe opisivati budući da je iz samog naziva jasno na što se odnose.

U sljedeća dva poglavlja Galbraith se okreće Europi i nejednakosti u Europi koju analizira u odnosu na tržište rada. U osmom poglavlju Galbraith proučava vezu između nejednakosti i nezaposlenosti u Europi, te pokazuje da suprotno od prevladavajućeg mišljenja, veća nezaposlenost u Europi nije posljedica rigidnijeg tržišta rada, već upravo obrnuto. Uspoređujući razine nejednakosti u SAD-u i Europi, Galbraith pokazuje da je razina nejednakosti u Europi veća u odnosu na SAD. Galbraith ovu tvrdnju ilustrira usporedbom vrijednosti Ginijevog koeficijenta za EU regije NUTS-2 razine i Ginijevog koeficijenta za savezne države SAD-a. Ginijev koeficijent za EU regije na NUTS-2 razini iznosi 0,23, a za američke savezne države 0,1. Na osnovi toga Galbraith smatra da se nejednakost plaća u industriji u Europi mora smanjiti jer je ionako veća nego u Americi. Nadalje, Galbraith ne pronalazi nikakve dokaze da je razina nezaposlenosti u Europi posljedica rigidnog tržišta rada odnosno prevelike solidarnosti u strukturi plaća. Naprotiv, Galbraith pokazuje da do velikog porasta nezaposlenosti u Europi dolazi 1993. godine, koja koincidira s uvođenjem kriterija iz Maastrichta. Takva razina nezaposlenosti održava se tijekom cijelog desetljeća, te po Galbraithu odražava utjecaj politika donesenih na razini Europske unije. Galbraith pod politikama Europske unije prije svega misli na monetarnu politiku Europske središnje banke i kriterije konvergencije za uvođenje eura.

U devetom poglavlju Galbraith se nastavlja baviti Europskom unijom te pristupa analizi nejednakosti kroz prizmu hipoteze o nužnoj fleksibilizaciji tržišta rada u Europi. U analizi nejednakosti, Galbraith pristupa Europskoj uniji kao visoko integriranom gospodarstvu te je tretira kao jednu cjelinu. Na temelju klasterske analize, Galbraith pokazuje da u Europskoj uniji postoji značajno prilagođavanje plaća tijekom vremena te da na promjene plaća najveći utjecaj imaju makroekonomske varijable kao što su investicije, potrošnja ili stope poreza. Suprotno od hipoteze o nužnoj fleksibilizaciji tržišta rada u Europi, u okviru koje bi se očekivalo da se razine plaća kreću suprotno od kretanja zaposlenosti, Galbraith pokazuje da razine plaća u Europi rastu i padaju u skladu s rastom i padom zaposlenosti, što ga navodi na zaključak da za hipotezu o nužnoj fleksibilizaciji tržišta rada nema uporišta u podacima.

raste i razina nejednakosti, ali i opada utjecaj države na ekonomske prilike na Kubi.

U trinaestom i zaključnom poglavlju knjige Galbraith sumira šest glavnih teza svog istraživanja, a to su:

1. Na rastuću nejednakost odnosno na distribuciju plaća i dohodaka utječu sistemski i makroekonomski faktori, te je stoga nužno redefinirati okvir istraživanja nejednakosti u skladu s tim rezultatima.
2. Galbraith smatra da su ti faktori prije svega financijske prirode te da imaju veze s kamatnim stopama i otplatama državnih dugova. Nasuprot uvriježenim tvrdnjama da je nejednakost posljedica utrke između tehnologije i obrazovanja, Galbraith dokazuje da su faktori financijske prirode ti koji su odgovorni za porast nejednakosti.
3. Supermjehur koji nastaje u globalnoj ekonomiji 80-ih godina prošlog stoljeća te rezultira krizom 2008. godine također uzrokuje i ogromnu krizu za sve pri dnu distribucije. Posljedice ovog supermjehura nisu vidljive samo kroz porast nejednakosti, već i u izmijenjenoj ravnoteži ekonomske moći i strukturi dohodaka.
4. Rastuća nejednakost je povezana s veličinom financijskog sektora. Što financijski sektor ima veći udio u ekonomiji, to je nejednakost veća. Kako se financijski sektor smanjuje, opada i nejednakost.
5. Mogućnosti političkih sistema da utječu na smanjenje nejednakosti općenito su gotovo zanemarive. Najegalitarniji politički režimi – komunizam i islamske države – ili su propali (kao što je to slučaj s komunizmom) ili su limitirane u svojem širenju. Konverzija u demokratske režime ne donosi bitno smanjenje nejednakosti, s iznimkom Brazila, koji daje nadu da se dobro osmišljenim politikama nejednakost može smanjiti.
6. Postoji sistemska veza između razine nejednakosti i stope nezaposlenosti u čitavom svijetu, a posebno u Europi. I ta je veza suprotna od prevladavajućeg mišljenja da veća razina nejednakosti dovodi do manje nezaposlenosti. Upravo suprotno, egalitarnija društva su ona s nižim stopama nezaposlenosti.

slika na koricama ove knjige, a koja je snimljena u Zuccotti Parku u New Yorku za vrijeme trajanja prosvjeda *Occupy Wall Street*.

Literatura

Sala-i-Martin, Xavier, 2002, "The Disturbing 'Rise' of Global Income Inequality", NBER Working Paper, No. 8904, Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.

Sen, Amartya, 1997, *On Economic Inequality*, Oxford: Clarendon Press.

Hrvoje Mirošević
Ekonomski institut, Zagreb